

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
GMINY WILCZYN
NA LATA 2008 - 2011**

SPIS TREŚCI

1. Wstęp

- 1.1. Położenie i krótka charakterystyka gminy
- 1.2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami
- 1.3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

- 2.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa
 - 2.1.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego
 - 2.1.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego
 - 2.1.3. Inne dokumenty o zasięgu województwa, których problematyka związana jest z dziedzictwem kulturowym

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

- 3.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków
- 3.2. Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków
- 3.3. Zespoły najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy
- 3.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)
- 3.5. Zabytki archeologiczne
 - 5.1.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy
 - 3.5.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej
 - 3.5.3. Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków, łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych – uwarunkowania fizjograficzne)

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego

- 4.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków
 - 4.1.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków
 - 4.1.2. Stan zachowania zabytków ruchomych
 - 4.1.3. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla

zabytków archeologicznych

- 4.1.4. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie
 - 4.2. Uwarunkowania wynikające ze *Strategii Rozwoju Gminy Wilczyn na lata 2005-2014*
 - 4.3. Uwarunkowania wynikające z *Gminnego Programu Ochrony Środowiska*
 - 4.4. Uwarunkowania wynikające z *Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyn*
 - 4.5. Uwarunkowania wynikające z *Planu Rozwoju Miejscowości Wilczyn na lata 2005-2015*
 - 4.6. Uwarunkowania wynikające ze *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy*
 - 4.7. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy
 - 4.8. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
5. **Cele gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r.**

o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz inne określone przez gminę)

6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

- 6.1. Gminna ewidencja zabytków
 - 6.1.1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków nieruchomych
 - 6.1.2. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych
 - 6.1.3. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury
- 6.2. Sporządzenie wykazu obszarów urbanistycznych, ruralistycznych, zespołów i obiektów nieruchomych, stanowisk archeologicznych typowanych do wpisu do rejestru zabytków z terenu gminy w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy
- 6.3. Wyznaczenie stref ochrony stanowisk archeologicznych wraz z zapisem zapewniającym im prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego
- 6.4. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków
- 6.5. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego
- 6.6. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych, organizacji festynów
- 6.7. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami

7. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

8. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

9. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

1. Wstęp

1.1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina Wilczyn położona jest we wschodniej części województwa wielkopolskiego oraz w północnej powiatu konińskiego. Obszar gminy wynosi 83 km² (8312 ha) z czego 76,85 % stanowią obszary rolnicze, a 10,3 % użytki leśne. Jest najmniejszą wśród 14 gmin powiatu konińskiego, zamieszkiwaną przez 6,5 tys. osób. Liczba turystów sezonowo przebywająca na terenie gminy szacowana jest na 2,5 tys. osób.

Na strukturę osadniczą składa się 16 sołectw obejmujących 45 miejscowości. Gmina Wilczyn graniczy:

- od zachodu z gminą Orchowo (pow. słupecki),
- od południowego wschodu z gminą Ślesin (pow. koniński),
- od południa z gminą Kleczew (pow. koniński),
- od wschodu z gminą Skulsk (pow. koniński),
- od północy z gminą Jeziora Wielkie (pow. mogileński).

Według podziału Wielkopolski na regiony, obszar gminy leży w obrębie czterech regionów geomorfologicznych: Pagórków Wilczyńsko-Skulskich, Równiny Kleczewskiej, Pagórków Budzisławskich i Obniżenia Kosowsko-Szydłowieckiego. Pod względem krajobrazowym teren gminy jest bardzo urozmaicony. W części północnej, którą zajmują Pagórki Wilczyńsko-Skulskie wysokość dochodzi do 110 m n.p.m. przy deniwelacjach terenu dochodzących do 10 m. Obszar ten urozmaicają ponadto liczne wysoczyzny morenowe płaskie oraz pola sandrowe towarzyszące morenom czołowym zlodowacenia bałtyckiego stadiału poznańskiego. Pagórki Wilczyńsko-Skulskie oddzielone są od Pagórków Orchowskich Obniżeniem Kosowsko-Szydłowieckim, które jest typową rynną polodowcową. Rynnę wypełniają wody jezior: Powidzkiego, Budzisławskiego, Wilczyńskiego, Suszewskiego, Kownackiego i Wójcińskiego. W obrębie gminy Wilczyn położone są jeziora: Wilczyńskie, Kownackie i Suszewskie o łącznej powierzchni 309,2 ha.

Część południową gminy zajmuje Równina Kleczewska, która jest wysoczyzną morenową płaską, zbudowaną głównie z glin i piasków zwałowych. Powierzchnia terenu wznosi się do wysokości około 110 m n.p.m., teren urozmaicają drobne cieki powierzchniowe. Z północy na południe, od Wójcina do Kazimierza Biskupiego powierzchnię Równiny przecina rynna polodowcowa. Jest to teren zabagniony i zatorfiony, wypełniony małymi zbiornikami wodnymi. W obrębie Równiny Kleczewskiej występują dwa nieduże

wzniesienia zaliczane do Pagórków Budziławskich.

Jezióra, ze względu na malownicze położenie jak i z racji na typowo rolniczy charakter gminy w znacznym stopniu decydują o jej atrakcyjności pod względem turystycznym i rekreacyjnym.

Obszar gminy pokryty jest siecią dróg powiatowych i gminnych. Łączna długość dróg powiatowych wynosi 53,7 km, gminnych 42,7 km. Oś komunikacyjną stanowi droga powiatowa 3180P komunikująca Wilczyn z Koninem i Strzelnem. Centralnym punktem komunikacyjnym jest Rynek. Przez obszar gminy przebiega linia kolejowa wąskotorowa Biskupie-Wilczyn przez miejscowości: Wilczogóra, Kopydłowo Parcele, Kopydłówek, Wiśniewa i Góry.

Na terenie gminy Wilczyn występują udokumentowane złoża torfu w rejonie Marszewo-Wilczogóra oraz złoża węgla brunatnego zalegające pod nakładem grubości ok. 40 m (złoża Pątnów IV, Pątnów V). Na południe od miejscowości Mrówki, położonej między Jezioremi Kownackim i Wilczyńskim stwierdzono występowanie wód termalnych na głębokości ok. 89 m o temperaturze wypływu + 64 st. C. Są to ciepłe solanki nadające się do celów leczniczych.

1.2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem *Programu opieki nad zabytkami gminy Wilczyn na lata 2008-2011* jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Określone zostały następująco:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb

społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,

- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

1.3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 ze zmianami). Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. sprawy kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:
 - a) prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16),
 - b) obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),
 - c) obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),
 - d) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22 ust. 4),
 - e) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora

zabytków (art. 32 ust.1 pkt 3 i ust.2),

- f) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33 ust. 1 i 2),
- g) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71 ust. 1 i 2)
- h) prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 81),
- i) obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust.1).
- j) obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87, ust. 5).

2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

2.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

2.1.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego

„Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2020” jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, a przyjętym przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 19 grudnia 2005 r. Uchwałą Nr XLII/692 A/05.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia zawarte w cyt. dokumencie stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego.

Generalnym celem „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego” jest poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej, skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców. Cel ten będzie realizowany przy pomocy celów strategicznych i operacyjnych.

W celach strategicznych dotyczących dostosowania przestrzeni do wyzwań XXI

wieku, określony został cel operacyjny 1.3. „*Wzrost znaczenia i zachowania dziedzictwa kulturowego*”. Dziedzictwo kulturowe w rozwoju Wielkopolski jest czynnikiem integracji społecznej, stanowi instrument promocji regionu oraz przyczynia się do rozwoju gospodarczego, ponieważ może być bazą dla turystyki i usług kulturalnych.

Cel ten realizowany będzie m.in. poprzez:

- inwestycje w instytucje kultury,
- ochronę dorobku kulturowego,
- wsparcie działań powiększających dorobek kulturalny regionu,
- promocję aktywności kulturalnej mieszkańców.

Cel strategiczny zakładający „Zwiększenie efektywności wykorzystania potencjałów rozwojowych województwa” ma być realizowany poprzez cel operacyjny 2.4. „*Zwiększenie udziału usług turystycznych i rekreacji w gospodarce regionu*”, którego założeniem jest, iż „Przyrodnicze, krajobrazowe oraz kulturowe atuty Wielkopolski tworzą szanse na rozwój sektora usług turystyczno-rekreacyjnych. W połączeniu z turystyką biznesową sektor ten ma szanse na znaczny udział w gospodarce regionu. Jest to tym bardziej ważne, iż tego typu usługi generują dużą liczbę miejsc pracy przy stosunkowo niskich nakładach”.

Cel ten realizowany będzie m.in. poprzez:

- inwestycję w infrastrukturę poprawiającą stan zagospodarowania obszarów atrakcyjnych pod względem turystycznym i rekreacyjnym z poszanowaniem wymogów ochrony środowiska,
- wsparcie bazy noclegowej i gastronomicznej,
- promocję przedsiębiorczości w tym zakresie,
- wsparcie rozwoju agroturystyki,
- promocję turystyki alternatywnej.

2.1.2 Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego sporządzony na okres perspektywiczny do roku 2020, uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr XLII/628/2001 z dnia 26 listopada 2001 roku.

Plan uznaje, że podstawową zasadą pozwalającą na zachowanie dóbr kultury dla innych pokoleń jest bezwzględne przestrzeganie obowiązującego w tym zakresie prawa. Ochrona dziedzictwa kulturowego powinna być realizowana poprzez właściwe zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego przyjęto, iż podstawową zasadą kształtowania rozwoju województwa winno być optymalne

wykorzystanie szeroko rozumianych uwarunkowań wewnętrznych oraz szans wynikających z uwarunkowań zewnętrznych dla zaspokajania potrzeb mieszkańców i sprawnego funkcjonowania podmiotów gospodarczych. Z zasady tej wynikają przesłanki znaczące dla ochrony dziedzictwa kulturowego województwa:

- 1) nie zaprzepaścić posiadanych przez województwo możliwości wynikających z położenia, tradycji, istniejącego potencjału środowiska przyrodniczego, walorów społecznych i gospodarki,
- 2) chronić posiadane dobra, efektywnie je wykorzystywać, a równocześnie w miarę możliwości je pomnażać oraz poprawiać ich jakość.

Zasadniczym celem dla kształtowania polityki przestrzennej województwa wielkopolskiego jest harmonijny, zrównoważony rozwój całego terytorium poprzez poprawę jakości zagospodarowania przestrzennego i wzrost wewnętrznej spójności województwa. Jedną z zasadniczych kategorii, do której sprowadzić można cele zagospodarowania przestrzennego województwa jest tworzenie warunków do poprawy jakości życia i rozwoju zrównoważonego, które sprowadzają się m.in. do zachowania właściwych proporcji między elementami zagospodarowania przestrzennego i poprawę walorów estetycznych struktur przestrzennych i krajobrazu.

Za główne zasady zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego przyjęto m.in.

- 1) tworzenie warunków do współistnienia środowiska przyrodniczego i zurbanizowanego,
- 2) zachowanie dziedzictwa kulturowego i wpisanie go w struktury przestrzenne i otaczający krajobraz.

W planie wojewódzkim przyjęto, że w zagospodarowaniu przestrzeni w odniesieniu do ochrony dziedzictwa kulturowego nie powinno się przekraczać następujących wskazań:

- 1) w obszarach chronionego krajobrazu nie powinno się lokalizować obiektów i urządzeń zakłócających w drastyczny sposób walory kulturowe,
- 2) ochronie podlegają obiekty cenne kulturowo, wymagające bezwzględnego zachowania dla przyszłych pokoleń oraz ich bezpośrednie otoczenie, w którym nie powinny być lokalizowane obiekty nieprzystosowane architektonicznie i funkcjonalnie,
- 3) w strefach ochrony konserwatorskiej zagospodarowanie winno odbywać się na warunkach określonych przez służby konserwatorskie,
- 4) strefy ochrony widokowej (osie widokowe, ciągi widokowe, dominanty przestrzenne, panoramy) powinny być wyznaczone poprzez stosowne zapisy oraz w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

Jak już to wyżej wskazano generalnym celem zagospodarowania przestrzeni województwa wielkopolskiego jest zrównoważony rozwój całego terytorium, łączący w sobie ład społeczny, ład ekonomiczny, ład ekologiczny i ład przestrzenny.

Ład przestrzenny można uzyskać m. in. przez:

- 1) dobre rozpoznanie prawideł tradycyjnego kształtowania przestrzeni miejskich i zastosowanie ich na nowo; formuła przywracania przestrzeni miejskiej musi uwzględniać możliwości wszelkich kreacji, a nowoczesne budynki o dobrej architekturze nie powinny być traktowane jako niepożądane, ale jako potencjalne wzbogacenie dziedzictwa kulturowego,
- 2) przestrzeganie wytycznych konserwatorskich w zakresie nie tylko poszczególnych obiektów objętych ochroną, ale również zasad zagospodarowania zabytkowych układów urbanistycznych,
- 3) „odkrycie” lokalnej architektury wiejskiej i zapewnienie możliwości wprowadzenia tradycyjnych gabarytów, form dachów, detali i rozwiązań materiałowych do obiektów o współczesnych standardach; nurt architektury regionalnej nie może mieć prawa wyłączności, ale powinien stanowić ważny wyróżnik przy kształtowaniu specyfiki lokalnej,
- 4) ochronę krajobrazu, a w rejonach o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych wykluczenie realizacji obiektów, które charakterem (gabaryty, powierzchnia zajmowanego terenu, rodzaj prowadzonej działalności) kolidują z otoczeniem.

Dla kształtowania przestrzeni miejskiej przyjęto m. in. następujące zasady:

- 1) ochrona dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska miejskiego, takich jak: zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone i tereny otwarte; respektowanie zaleceń wynikających z przepisów ochronnych i poszerzenie zakresu ochrony prawnej,
- 2) wykorzystywanie atutów wynikających z ukształtowania terenu, osi widokowych, dominant przestrzennych, panoram,
- 3) w zapisach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego podnoszenie wymogów architektury w stosunku do obiektów realizowanych na obszarach śródmieść oraz w pobliżu terenów o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych,
- 4) podejmowanie opracowań dotyczących rewaloryzowania zabytkowych dzielnic.

Dla kształtowania obszarów wiejskich przyjęto m. in. następujące zasady:

- 1) ochrona charakterystycznych układów ruralistycznych oraz zespołów sakralnych,

pałacowo-parkowych, folwarków, ochrona zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarczych, wiatraków, remiz, szkół, kuźni, młynów, gorzelni i innych elementów specyficznych dla architektury wiejskiej np. kapliczek i krzyży,

- 2) poszanowanie kształtowanej tradycyjnie różnorodności form osadnictwa wiejskiego w poszczególnych rejonach,
- 3) twórcze wykorzystywanie wzorców architektury lokalnej przy formułowaniu warunków dla projektowanej zabudowy, odwoływanie się do architektury regionalnej Wielkopolski, preferowanie rodzimych materiałów budowlanych oraz tradycyjnych elementów małej architektury takich jak drewniane płoty, podmurówki z kamienia naturalnego, itp.

Dla kształtowania otwartych przestrzeni przyjęto następujące zasady:

- 1) zakaz wznoszenia w pobliżu jezior, rzek, kanałów, krajobrazowych punktów widokowych lub na terenach o szczególnych walorach krajobrazowych obiektów budowlanych naruszających walory krajobrazowe i uniemożliwiających dostęp do nich,
- 2) wprowadzenie zieleni osłonowej wokół istniejących i projektowanych obiektów kolizyjnych w stosunku do krajobrazu,
- 3) narzucanie ograniczeń w sytuowaniu reklam, wykluczenie ich z miejsc o ciekawej ekspozycji.

Dla kształtowania przestrzeni wokół miejsc cennych kulturowo przyjęto następujące zasady:

- 1) dostosowanie zagospodarowania do masowego ruchu turystycznego i pielgrzymkowego (hotele, campingi, gastronomia, parkingi, itp.),
- 2) ograniczenie działalności gospodarczej do nie kolidującej z wiodącą funkcją miejsca, a wspieranie działalności związanej z obsługą turystów czy pielgrzymów,
- 3) izolowanie tych miejsc od bezpośredniego styku z współczesnym zainwestowaniem, zachowanie niezbędnej otwartej przestrzeni w celu lepszego ich wyeksponowania.

Uznano następujące zasady w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego:

- 1) podstawową zasadą pozwalającą na zachowanie dóbr kultury dla przyszłych pokoleń jest bezwzględne przestrzeganie obowiązującego w tym zakresie prawa, tj. przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- 2) ochrona krajobrazu kulturowego może być realizowana poprzez właściwe zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

2.1.3 Inne dokumenty o zasięgu województwa, których problematyka związana jest z dziedzictwem kulturowym

W Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim, przyjętej w 2007 r., wśród priorytetów i celów rozwoju turystyki w województwie wskazane zostały główne pola strategiczne, w których generują i kumulują się procesy rozwojowe i działalność w dziedzinie turystyki. Wskazane pola strategiczne mają stanowić główne obszary wieloletnich i docelowych działań zmierzających do osiągnięcia celu nadrzędnego w turystyce wielkopolskiej. Do priorytetów rozwojowych zaliczono rozwój walorów turystycznych. Celem strategicznym jest tu podnoszenie atrakcyjności turystycznej regionu poprzez lepszą ochronę, ekspozycję i organizację zasobów kulturowych i przyrodniczych. Dwa cele operacyjne odnoszą się wprost do obiektów zabytkowych:

- wytyczenie i zagospodarowanie historycznych tras zwiedzania w centrach zabytkowych oraz przystosowania zespołów rezydencjonalnych i sakralnych do potrzeb ruchu turystycznego o charakterze krajoznawczym i pielgrzymkowym,
- wykorzystanie i adaptacja budowli zabytkowych na turystyczne obiekty usługowe.

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

3.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

Do najcenniejszych zabytków na terenie gminy wpisanych do rejestru zabytków należą:

BIELA – park dworski, 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-278/21 z 30.04.1984 r.

KOPYDŁOWO – zespół dworsko-parkowy, 2 poł. XIX w.

a) dwór – *rejestr zabytków Nr A-279/21 z 30.04.1984 r.*

b) park – *rejestr zabytków Nr A-279/21 z 30.04.1984 r.*

KOPYDŁÓWEK – zespół pałacowo-parkowy, XVIII/XIX w.

a) pałac – *rejestr zabytków Nr A-280/22 z 30.04.1984 r.*

b) park – *rejestr zabytków Nr A-280/22 z 30.04.1984 r.*

KOWNATY – dwór, poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-281/23 z 30.04.1984 r.

WILCZOGÓRA – kościół par. p.w. św. Urszuli, mur., 1566, rozb. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-140-735 z 13.09.1969 r.

WILCZOGÓRA – kościół fil. p.w. św. Tekli, drewn., 1781 r.

Rejestr zabytków Nr A-141/736 z 13.09.1969 r.

WILCZOGÓRA – cmentarz katolicki (4 kwatery), 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-482/223 z 9.11.1992 r.

WTUREK – park dworski, 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-347/89 z 21.05.1984 r.

3.2. Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

BIELA

1. ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY

- park krajobrazowy, 1 poł. XIX w.
- stajnia, mur. k. XIX w.
- brama do zespołu folwarcznego, mur. k. XIX w.

DĘBÓWIEC

2. DOM NR 9, glin.-mur., 1910 r.

GÓRY

3. ZESPÓŁ DWORSKI

- dwór, mur., 2 poł. XIX w.
- pozostałości parku, 2 poł. XIX w.

4. MŁYN FOLWARCZNY, mur. XIX/XX w.

5. ZAGRODA NR 12

- dom, glin.-mur., 1937 r.
- obora, mur., 1 poł. XX w.
- stodoła, mur., 1 poł. XX w.

6. DOM NR 23, mur., 1870 r.

KALISKA

7. ZESPÓŁ DWORSKI

- dwór, mur., k. XIX w., przebud. l 30 XX w.

- park krajobrazowy, k. XIX w.

KALISKA KOLONIA

8. CMENTARZ EWANGELICKI, XVIII w.

KOPYDŁÓWEK

9. KAPLICZKA w zespole pałacowym, mur., 2 poł. XIX w.

10. ZESPÓŁ FOLWARCZNY

- budynek gospodarczy ogrodnika, mur. k. XIX w.
- stajnia, ob. magazyn, mur., k. XIX w.
- obora I, mur. k. XIX w.
- obora II, mur., k. XIX w.
- kuźnia, ob. warsztat, mur. pocz. XX w.
- stelmacharnia, ob. warsztat, mur., pocz. XX w.
- magazyn chmielu, ob. zbożowy, mur., pocz. XX w.
- brama z ogrodzeniem, mur. k. XIX w.

KOWNATY

11. ZESPÓŁ DWORSKO-FOLWARCZNY, ok. poł. XIX w.

- pozostałości parku krajobrazowego
- obora I, mur., k. XIX w., przebud.
- obora II, mur. k. XIX w., przebud.

MAŚLAKI

12. PASTORÓWKA, mur. 1924 r.

13. CMENTARZ EWANGELICKI, XVIII w.

NOWY ŚWIAT

14. CMENTARZ EWANGELICKI, XVIII w.

15. DOM NR 5, mur. 1922 r.

SUCHARY

16. ZAGRODA NR 4

- dom, mur. 1936 r.

- obora, mur., 1920 r.

WILCZOGÓRA

17. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. URSZULI

- dzwonnica, mur. k. XIX w.
- ogrodzenie, mur. k. XIX w.
- plebania, mur. ok. 1850 r.
- budynek gospodarczy przy plebanii, mur., 2 poł. XIX w.

18. BRAMA Z OGRODZENIEM CMENTARZA KATOLICKIEGO, mur., 2 poł. XIX w.

19. POZOSTAŁOŚCI ZESPOŁU PAŁACOWEGO

- pałac, mur., pocz. XX w., przebud.
- spichlerz, mur. ok. poł. XIX w.

20. GORZELNIA, mur. 1845 r.

21. WIATRAK KOŹŁAK, drewn., k. XIX w.

22. DOM NR 6, mur., 1928 r.

23. DOM NR 19, mur., 1934 r.

24. DOM NR 22, mur. 1900 r.

25. DOM NR 23, mur., 1910 r.

26. DOM NR 24, mur. 2 poł. XIX w.

27. DOM NR 27, glin.-mur., 2 poł. XIX w.

28. DOM NR 28, mur., ok. poł. XIX w.

29. DOM NR 29, mur., 1932 r.

30. DOM NR 32, mur., 1920 r.

WILCZYN

31. CMENTARZ ŻYDOWSKI, XVIII w.

32. CMENTARZ EWANGELICKI, XIX w.

ul. K a r o l k o w a

33. DOM NR 3, mur., 1912 r.

34. DOM NR 8, mur., 1930 r.

35. DOM NR 9, mur., 1936 r.

36. DOM NR 11, mur., ok. 1930 r.

37. DOM NR 19, glin., ok. poł. XIX w.

ul. K o n i ń s k a

38. DOM NR 1, mur., 1920 r.

39. DOM NR 2, mur., ok. 1930 r.

40. DOM NR 13, mur., 1 ćw. XX w.

41. DOM NR 16, mur., pocz. XX w.

ul. R y n e k

42. DOM NR 6, glin.-mur., pocz. XX w.

43. DOM NR 9, mur., 1900 r.

44. DOM NR 12, mur., 1900 r.

45. DOM NR 13, mur., 2 poł. XIX w.

46. DOM NR 16, mur., ok. 1900 r.

47. DOM NR 18, mur. 1920 r.

48. DOM NR 19, mur., 1 poł. XX w.

49. DOM NR 22, mur., 1925 r.

ul. S t r z e l i ń s k a

50. DOM NR 1, mur., 1933 r.

51. DOM NR 2, mur., 1935 r.

52. DOM NR 3, glin.-mur., 1926 r.

53. DOM NR 6, mur., 1939 r.

54. DOM NR 9, mur., 1 ćw. XX w.

55. DOM NR 11, mur., 1935 r.

56. DOM NR 13, mur., pocz. XX w.

57. DOM NR 15, mur., 1930 r.

58. DOM NR 20, mur., 1902 r.

59. DOM NR 22, mur., 1932 r.

60. DOM NR 25, mur., pocz. XX w.

61. DOM NR 26, mur., 1 ćw. XX w.

62. DOM NR 34, mur., 1938 r.

WIŚNIEWA

63. ZESPÓŁ FOLWARCZNY

- spichlerz, mur., k. XIX w.
- gorzelnia, mur., k. XIX w.

64. DOM Z CZĘŚCIĄ GOSPODARCZĄ, mur., k. XIX w.

3.3. Zespoły najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy

W kościele parafialnym p.w. św. Urszuli w Wilczogórze znajduje się zróżnicowane wyposażenie pochodzące z okresu od XV do XIX w. częściowo wpisane do rejestru zabytków. Wystrój kościoła stanowi polichromia z 1957 r.

W zabytkowym kościele filialnym p.w. św. Tekli w Wilczogórze znajduje się zespół obiektów ruchomych nie wpisanych do rejestru zabytków. Jednorodność stylowa i chronologiczna stanowi o wartości tego niewielkiego zespołu obiektów barokowych. Zakończona ewidencja umożliwia wpisanie ich do rejestru zabytków.

3.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

Na terenie gminy Wilczyn nie występują układy urbanistyczne, ruralistyczne, parki kulturowe wpisane do rejestru zabytków. Część gminy znajduje się w obrębie Powidzkiego Parku Krajobrazowego, utworzonego Rozporządzeniem Wojewody Konińskiego z dnia 16 grudnia 1989 r.

3.5. Zabytki archeologiczne

3.5.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy

Na terenie gminy Wilczyn znajdują się dwa stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Są to:

- I. Średniowieczny gródek stożkowaty w Kownatach-Mrówkach**, st. 1, ob. AZP 51-39/45, wpisany do rejestru zabytków pod numerem Aa-2/92 (30/Wlkp/C) z dnia 16.07.1992 r.

Gródek w Mrówkach został odkryty w roku 1923 jednak badania wykopaliskowe przeprowadzono dopiero w latach 1971-1972. Prowadzone były one przez archeologów Ł. i A. Nowaków z Muzeum Okręgowego w Koninie.

Gródek położony jest ok. 800 m na południowy wschód od zabudowań wsi Mrówki, ok. 250 m na północ od drogi do wsi Świętne. Ulokowano go w miejscu z natury obronnym: na końcu półwyspu przy południowym brzegu jeziora Kownackiego. Od północy osłaniają go

wody jeziora, a od zachodu i południa, zabagniona obecnie, dawna zatoczka. Założenie obronne zrealizowano wznosząc potężny, stożkowaty kopiec o wysokości 7 m, mający dolną średnicę 44 m, a górną 18 m. Dodatkowo otoczono go fosą o szerokości około 2 m połączoną od północy z jeziorem zapewniającym stały dopływ wody.

W wyniku badań wykopaliskowych na szczycie kopca w części południowo - zachodniej odsłonięto pozostałości pięciobocznej wieży (dł. boku ok. 3 m), która była główną budowlą gródka. Na północ od niej odkryto piwniczkę, która prawdopodobnie znajdowała się pod drugim budynkiem, a na południe pozostałości kuźni. Całość szczytu otoczona była palisadą. Gródek był zamieszkiwany przez kilka pokoleń - od końca XIII do połowy XIV. W połowie tego stulecia obiekt uległ spaleniowi prawdopodobnie w wyniku jakichś walk. Z jakim rodem powiązać należy tę siedzibę na razie nie wiadomo. W 2 połowie XIV i w XV wieku panowali tu Wilczyńscy herbu Poraj, właściciele Wilczyna i Kownat. Najbardziej znany z nich jest Mikołaj, miecznik kaliski w latach 1358-1364. Określenie wcześniejszych posesorów i okoliczności zniszczenia gródka wymagają jeszcze studiów archiwalnych.

W roku 1973 gródek został zamieniony na skansen archeologiczny. Autorem projektu był architekt Z. Łabuda pod merytorycznym nadzorem Ł. i A. Nowaków. Oczyszczono fosę, zrekonstruowano wieżę, chatę i palisadę na szczycie kopca. Dodatkowo zbudowano bramę wejściową i mostek przez fosę. Na dwóch kondygnacjach wieży znajduje się niewielka ekspozycja, na której można obejrzeć część z odkrytych zabytków. Najwyższe piętro służy jako platforma widokowa. Obok kopca znajdują się dwa szałas rybackie i replika drewnianej kuźni, które mają zasygnalizować, że znajdowało się tutaj więcej zabudowań gospodarczych. Całość daje pojęcie jak wyglądała średniowieczna siedziba rycerska, których na terenie Wielkopolski rozpoznano już ponad setkę. Jak na razie jest to jedyny skansen tego typu naszym terenie. Obiekt jest dostępny dla zwiedzających, jako filia Muzeum Okręgowego w Koninie.

II. Grodzisko łużyckie i wczesnośredniowieczny gródek stożkowaty w miejscowości Świętne, st. 1. ob. AZP 51-39/47, wpisane do rejestru zabytków pod numerem 1489/AP z dnia 03.10.1973 r.

Stanowisko w miejscowości Świętne to grodzisko pierścieniowate kultury łużyckiej (średnica owalu do 140 m, wysokość do 2 m). Położone jest na półwyspie Jeziora Suszewskiego, na południe od grobli między Jeziorem Suszewskim, a Kownackim, wśród wilgotnego lasu na pagórku. Grodzisko ma wyraźny kształt nieregularnego trójkąta obwiedzionego wałem od południa, wschodu i północy. W północno-wschodniej części znajduje się kopiec stożkowy (wczesnośredniowieczne grodzisko stożkowe) o podstawie

okrągłej o wymiarach 45x48 m i wysokości około 5 m.

Stanowisko badane było wykopaliskowo w roku 1973 (UAM Poznań) oraz powierzchniowo w 1949 r. przez J. Kamińską i w 1983 roku w ramach badań AZP przez Muzeum Okręgowe w Koninie.

3.5.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy Wilczyn znajdują się dwa stanowiska o własnej formie krajobrazowej. Są to w/w stanowiska w miejscowościach Mrówki (st. 1, ob. AZP 51-39/45) i Świętne (st. 1, ob. AZP 51-39/47).

3.5.3. Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków, łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych – uwarunkowania fizjograficzne)

Obszar gminy Wilczyn został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) w latach 1987-1988 AZP program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych założeniach obejmuje bowiem kilka etapów badawczych: 1. kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2. badania powierzchniowe, 3. badania sondażowe, wykopaliskowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych.

W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Poniżej zaprezentowano tabelkę prezentującą zasoby dziedzictwa archeologicznego z terenu gminy Wilczyn:

stanowiska o własnej formie krajobrazowej			cmentarzyska płaskie	cmentarzyska kurhanowe	osady	ślady osadnicze	ogółem
dwory	grodziska	fortyfikacje ziemne					
0	2	0	9	1	200	333	545

Teren gminy Wilczyn należy do zlewni rzeki Noteć. Na terenie gminy Wilczyn zostały wydzielone następujące jednostki geograficzne: Pagórki Wilczysko-Skulskie, Równina Kleczewska, Pagórki Budzisławskie, Obniżenie Kosowsko-Szydłowieckie.

Teren gminy jest bardzo urozmaicony. W krajobrazie widoczne są liczne pagórki często podzielone od siebie zabagnionymi obniżeniami.

Osadnictwo pradziejowe na omawianym obszarze rozmieszczone jest nierównomiernie. Głównie skupione jest na niewysokich, piaszczystych wyniesieniach, otoczonych zewsząd bagnami lub mokradłami. Są to miejsca z natury obronne, atrakcyjne do zasiedlenia pod względem obronności. Preferowano pod uprawę gleby bielcowe (Wilczyn, Kownaty). Stosunkowo słabo zasiedlone były tereny nad jeziorami (wyjątek stanowi Zygmuntowo), mimo że znajdują się tam dwa grodziska. Pierścieniowate, łużyckie grodzisko w Świętnem, na którym w średniowieczu wzniesiono grodzisko stożkowate oraz gródek stożkowaty w Kownatach-Mrówkach. Spowodowane to było być może stromym, wysokim brzegiem i bagnami. W związku z tym duże połacie terenów były pokryte lasami i słabo zasiedlone do czasów nowożytnych. Po wyрубie lasów tereny te są ponownie zasiedlane. Na pozostałych terenach obserwujemy ciągłość osadnictwa począwszy od neolitu. Przy czym najliczniej, oprócz kultury łużyckiej (najprawdopodobniej zaplecze grodziska w Świętnem). Na uwagę zasługuje znaczna koncentracja osadnictwa kultury pucharów lejkowatych (wraz z cmentarzyskiem megalitycznym w Ościsławie), która poświadcza długotrwałą i intensywną eksploatację terenu. Następnie widoczna jest silna fala osadnicza związana z kulturą łużycką. Wydaje się, że intensywność osadnictwa i związana z tym eksploatacja środowiska była tak silna, że następna faza kultury przeworskiej nie znalazła już dla siebie terenów dogodnych do wykorzystania. Tendencja ta trwała przez całe średniowiecze (duża nierównomierność w rozmieszczeniu osadnictwa) i dopiero w czasach nowożytnych nastąpił szeroki rozwój osadnictwa.

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego

4.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków

4.1.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych

Z obiektów architektury i budownictwa wpisanych do rejestru zabytków na terenie gminy Wilczyn najlepiej zachowane są obiekty będące własnością kościoła. Najgorszy stan zachowania reprezentują zabytki będące własnością Skarbu Państwa, znajdujące się w zasobach Agencji Nieruchomości Rolnych.

Kościół parafialny p.w. św. Urszuli w Wilczogórze istniał już w 1348 roku. Parafię erygowano w XIII w. Obecny, w stylu neogotyckim, murowany, wybudowany został w 1566 r. Był wielokrotnie restaurowany, a w XIX w. przebudowany. Konsekrowany w 1620 r. W celu powiększenia świątyni, w końcu XIX w., dobudowano do nawy bezstylową kruchtę. Budowla orientowana, jednonawowa z niższym, zamkniętym wielobocznie prezbiterium. Nawa nakryta

stropem pokrytym polichromią, w prezbiterium sklepienie sieciowe. Bryła oszkarpowana. W pocz. Lat 80. XX w. wykonano remont więźby dachowej, wymieniono pokrycie, naprawiono elewacje, odnowiono wnętrze i założono nową posadzkę. Obiekt w chwili obecnej znajduje się w dobrym stanie technicznym. Budynek plebanii z poł. XIX w. (nie wpisany do rejestru zabytków), z zadbanym ogrodem i podwórzem gospodarczym prezentuje stan zadowalający.

Kościół filialny p.w. św. Tekli w Wilczogórze pierwotnie nosił wezwanie św. Krzyża i był świątynią przyszpitalną. Prepozytura szpitalna erygowana została 9 maja 1460 r. Ok. 1766 r. kaplica znajdowała się w stanie ruiny. W 1781 r. staraniem miejscowego proboszcza Józefa Jeszke wybudowano nowy, drewniany kościół pełniący nadal funkcję kaplicy przyszpitalnej. Szpital zlikwidowano w połowie XIX w. Odtąd kościół pełni funkcję pomocniczego. Budowla jednonawowa z węższym, zamkniętym trójbocznie prezbiterium, nakryta dachem dwuspadowym. Pierwsze odnotowane w dokumentach prace remontowe przeprowadzono

w 1900 r. Kolejny remont, o nieustalonym zakresie, wykonano na początku lat 60. XX wieku. W roku 1975 wykonano remont poszycia ścian i dachu. W chwili obecnej stan techniczny kościoła nie budzi większych zastrzeżeń. Odnowienia wymaga wnętrze świątyni.

Do rejestru zabytków wpisane są cztery zachodnie kwatery cmentarza katolickiego z najstarszymi zachowanymi nagrobkami. Cmentarz założony ok. poł. XIX w. Ogrodzenie i brama z 1877 r. W obrębie kwater wpisanych do rejestru zabytków znajdują się groby rodziny Krzymuskich i Taczanowskich, właścicieli Wilczyna-Wilczogóry. Na uwagę zasługuje licznie zachowany starodrzew, przy którym prace pielęgnacyjne prowadzone są na bieżąco. Prac remontowo -zabezpieczających wymagają najstarsze pomniki nagrobne.

Kopydlówek – grunty rolne i wieś Kopydlówek wchodziły w skład folwarku w sąsiednim Kopydłowie i wraz z nim składały się na duży klucz dóbr należących do rodziny Wysogotów-Zakrzewskich, obejmujący również przyległe majątki w miejscowościach Wiśniewa, Biela i Wturek.

Istniejące do dziś założenie pałacowo-parkowe powstało w 2 poł. XVIII w. Układ podporządkowany jest osi północ-południe, wzdłuż której symetrycznie układają się kolejno od południa: czworoboczny dziedziniec folwarczny, okrągły klomb przed pałacem, pałac i długa (ok. 150 m) aleja lipowa biegnąca ku północy. Środkowo-zachodnią część zajmują kwatery wypełnione układem ukośnie krzyżujących się ścieżek i różnorodnym drzewostanem, część północna zorganizowana osią alei lipowej zawiera odkryte przestrzenie dawnego sadu, zaś w części wschodniej teren opada łagodnie trzema tarasami podzielonymi poprzecznie krótkimi osiami szpalerów grabowo-lipowych, zamkniętymi od wschodu linią długiego (ok. 190 m) kanału wodnego i alei grabowej. W 2 poł. XIX w. pałac zostaje gruntownie

przebudowany uzyskując nowy wystrój elewacji w stylu neorenesansowej willi. Później dobudowano od wschodu dodatkowe skrzydło, a elewację tej części ubrano w stylizowany kostium neogotycki z krenelażową attyką. Od strony południowo-zachodniej do części rezydencjonalnej przylega podwórze gospodarcze.

Po wojnie zespół w posiadaniu Państwowego Gospodarstwa Rolnego, od 1992 r. w zasobach Agencji Nieruchomości Rolnych Oddział w Poznaniu i oddany w dzierżawę. W 2005 r. dzierżawca zakupił pałac wraz z parkiem. W okresie powojennym wykonywano jedynie doraźne i zabezpieczające prace remontowe, gruntowniejszy remont wykonano w latach 1986-1988. W chwili obecnej obiekt wymaga remontu, głównie w części dachowej. Park, pozbawiony przez lata specjalistycznej opieki wymaga podjęcia prac rewaloryzacyjnych poprzedzonych dokumentacją inwentaryzacyjną i projektową zawierającą zakres prac porządkowych i sanitarnych, których wynikiem byłoby uczynienie układu kompozycyjnego

i wyeksponowanie cennego drzewostanu, a wprowadzenie nowych nasadzeń byłoby czynnikiem odmładzającym i przedłużającym żywotność parku.

Kopydłowo – niewielka wieś oddalona ok. 3 km od Wilczyna. Folwark w Kopydłowie istniał już w pocz. XIX w. Na początku obecnego stulecia dobra były podzielone i znajdowały się w kilku rękach. Część gruntów z folwarkiem zakupił od Agaty Mikołajewskiej jej krewny Wilhelm Mikołajewski. Nieco później folwark był już własnością Natalii Marty Behrowej, która w 1927 r. przekazała zarządzanie majątkiem swojemu synowi. W tym też czasie (ok. 1928-1930) miało miejsce wybudowanie obecnie istniejącego dworu oraz przestrzenne zorganizowanie i zagospodarowanie parku. Był to typowy przykład niedużego założenia parkowo-dworskiego połączonego z folwarkiem i w naturalny sposób osadzonego w otaczającym krajobrazie.

Po wojnie majątek rozparcelowano, a częściowo zniszczone zabudowania folwarku rozebrano ok. 1965 r. Budynek dworu został zasiedlony przez kilka rodzin. Przez lata, pozbawiony odpowiedniego właściciela dwór niszczał. Park powierzchniowo zredukowany z całkowicie zatartym układem komunikacyjnym i przetrzebionym drzewostanem. Od 2004 r. obiekt jest własnością prywatną. Nowy właściciel przeprowadził remont kapitalny dworu z odtworzeniem historycznej bryły, w trakcie rewaloryzacji jest założenie parkowe.

W najtrudniejszej sytuacji, z obiektów wpisanych do rejestru zabytków, znajdują się zabytki będące własnością Agencji Nieruchomości Rolnych.

Biela – zespół dworsko-parkowy. Grunty rolne wsi Biela wchodziły dawniej w skład rozległego klucza dóbr rodziny Wyssogotów-Zakrzewskich. W pocz. XIX w. należały do pobliskiego folwarku w miejscowości Wiśniewa, jako tzw. „przyległość Biela”. W 1832 r. folwark w Wiśniewej i przyległość Biela zostały zakupione od spadkobierców zmarłego

wcześniej Wacława Wyszogoty-Zakrzewskiego przez Krzysztofa Kitzmanna. Wkrótce z gruntów Bieli utworzono odrębny folwark, który w 1884 r. był własnością Juliusza Kitzmanna, syna Krzysztofa. Majątek Biela, obejmujący ok. 250 ha gruntów rolnych i łąk, pozostawał własnością rodziny Kitzmannów do lat 30. XX w. Obciążony na hipoteczne znacznymi długami został w 1935 r. wystawiony na licytację przez Towarzystwo Kredytowe Ziemskie i zakupiony przez Melitę Annę Sułocką. Po wojnie majątek częściowo rozparcelowano, część przekazano Państwowemu Gospodarstwu Rolnemu. W 1992 r. przejęty przez Agencję Nieruchomości Rolnych Oddział w Poznaniu i oddany w dzierżawę.

Utworzone w połowie XIX w. założenie dworskie było typowym przykładem niedużego rozwiązania przestrzennego z dworem pośrodku, do którego od północy przylegał dziedziniec folwarczny założony wokół prostokątnego placu ogrodzonego murem z cegły, od południa teren krajobrazowo ukształtowanego parku. Wnętrze parku zorganizowane było nieregularnie komponowanymi skupinami drzew i krzewów zestawionych w malownicze zespoły. W wyniku niewłaściwego użytkowania i braku pielęgnacji przez ostatnie dziesięciolecia układ dróg wewnętrznych uległ zatarciu, a drzewostan znacznemu zubożeniu. Część południowo-zachodnia parku została wydzielona; pobudowano na niej dwa wielorodzinne budynki mieszkalne dla pracowników gospodarstwa.

Cały zespół znajduje się w bardzo złym stanie. Park (wpisany do rejestru zabytków) powierzchniowo zredukowany z całkowicie zatartym układem komunikacyjnym i nie pielęgnowanym drzewostanem wymaga pilnego podjęcia prac rewaloryzacyjnych. Dwór pozbawiony odpowiedniego właściciela, od lat nieużytkowany, niszczeje. Nieszczelne, zużyte pokrycie dachu, spękane mury, zniszczone stropy, liczne ubytki tynków, zniszczona stolarka. Rujnujące oddziaływanie warunków atmosferycznych przyspiesza degradację, której finałem może być całkowita zagłada obiektu.

Z zabudowań gospodarczych zachowały się jedynie dwa budynki i fragment bramy wjazdowej. Stajnia, nieużytkowana, w złym stanie technicznym, dawna obora w ruinie.

W najgorszym stanie znajduje się dwór w Kownatach zbudowany w połowie XIX w. Obiekt przejęty w 1992 r. przez Agencję Nieruchomości Rolnych Oddział w Poznaniu i oddany w dzierżawę wraz z przylegającymi doń zabudowaniami gospodarczymi i resztówką parku. Budynki gospodarcze, w części pochodzące z dawnego folwarku są użytkowane. Dwór, pozbawiony użytkownika, popada w ruinę.

Z założeń parkowych wpisanych do rejestru zabytków najgorszy stan prezentuje park w miejscowości Wturek. Dawniej folwark i kolonia, wymieniany w 1360 r. jako własność klasztoru w Trzemesznie. W pocz. XIX w. wchodził w skład rozległego klucza dóbr Wyszogotów-Zakrzewskich. W pocz. XX w. dobra o powierzchni 440 ha były własnością Witolda Robowskiego. Po wojnie majątek rozparcelowano, a zabudowania folwarku i dworu

oraz teren parku przeznaczono na użytek wsi. W 1946 r. zrujnowany dwór rozebrano, a na jego fundamentach wzniesiono budynek szkoły. Likwidacji uległy również zabudowania gospodarcze. Park podzielony geodezyjnie, we władaniu różnych podmiotów, ulegał systematycznej degradacji. Jedynym śladem dawnego układu jest fragment alei grabowej w części wschodniej i kilka pojedynczych drzew przy granicy południowej. Część południowa obszaru wpisanego do rejestru zabytków została wcześniej zabudowana budynkiem hydroforni, obecnie adaptowanym na cele mieszkaniowe, pozostała część użytkowana rolniczo. Park pozbawiony w chwili obecnej możliwości wykorzystania dawnych wartości i elementów, jako składników nowego programu użytkowego, kwalifikuje się do wykreślenia z rejestru zabytków.

Zabytki będące własnością Gminy Wilczyn nie figurują w rejestrze zabytków. Do najważniejszych zaliczyć należy zespół dworsko-parkowy w miejscowości Kaliska i dawny pałac Taczanowskich w Wilczogórze.

Pełniący obecnie funkcję szkoły dawny dwór w Kaliskach wzniesiony został w 2 poł. XIX wieku, w centralnej części rozległego parku krajobrazowego. Swoją obecną formę architektoniczną zawdzięcza przebudowom i remontom z początku drugiego dziesięciolecia XX w. Dobudowano wówczas północne skrzydło, przebudowano elewację wschodnią, wymieniając jednocześnie wszystkie okna. W 1996 r. nastąpiła rozbudowa obiektu o skrzydło zachodnie mieszczące szatnie i sanitariaty. W 2001 r. naprawiono tynki zewnętrzne, a w 2007 r. wymieniono stolarkę okienną. Obiekt w chwili obecnej znajduje się w dobrym stanie technicznym. Uporządkowania wymaga park.

Jedyną pozostałością dawnego majątku rodziny Taczanowskich jest pałac wybudowany na pocz. XX w., w latach 80 XX w. gruntownie przebudowany. W budynku mieszczą się warsztaty terapii zajęciowej dla osób z upośledzeniem umysłowym. Dawne założenie parkowe to dziś szczątkowy drzewostan, w którym dominują kasztanowce oraz fragment klombu przy wjeździe do pałacu. Obiekt na bieżąco remontowany z zadbanym otoczeniem prezentuje stan zadowalający.

Wymienione wyżej obiekty ze względu na swoje walory historyczne i po części architektoniczne ujęte zostały w ewidencji obiektów zabytkowych gminy Wilczyn.

4.1.2. Stan zachowania zabytków ruchomych

Zabytki ruchome na terenie gminy Wilczyn to wyposażenie kościołów. Wyposażenie kościoła parafialnego p.w. św. Urszuli w Wilczynie zachowane w dobrym stanie.

Kościół filialny p.w. św. Tekli w Wilczogórze nie posiada obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Wyposażenie zachowane w stanie zadowalającym, odnowienia wymagają barokowe ołtarze.

Wszelkie prace przy obiektach nieruchomych i ruchomych wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwolenia konserwatora zabytków po uprzednim uzgodnieniu ich zakresu w Delegaturze Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie.

4.1.3. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568) wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych. Należy tutaj przypomnieć, że ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na każdego, kto zamierza realizować nowe zalesienia lub zmianę charakteru dotychczasowej działalności leśnej na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, obowiązek pokrycia kosztów badań archeologicznych oraz ich dokumentacji.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są natomiast inwestycje budowlane i przemysłowe (zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa dróg), nielegalna eksploatacja piasnic i żwirowni. Istotnym zagrożeniem jest również działalność rolnicza, zwłaszcza intensywna orka.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrożają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

Dlatego dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wielkopolskiego

Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków-Delegatury w Koninie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

Gródek w Kownatach-Mrówkach oraz grodzisko pierścieniowate i gródek w miejscowości Świętne wpisane do rejestru zabytków objęte są ścisłą ochroną konserwatorską zgodnie z art. 7, ust. 1, Ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Dz. U nr 162, poz. 1568. Na ich obszarze obowiązuje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych czy przemysłowych.

Również przebudowa układów urbanistycznych, ruralistycznych i założeń pałacowo-parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

4.1.4. Obszary największego zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyn z roku 2005:

1. Budowa chodników w m. Kopydłowo zaplanowana na rok 2008
2. Budowa chodników w m. Wilczogóra w rejonie CPN, bloków i kościoła - 2008
3. Budowa chodników pieszo-rowerowych z m. Kownaty do Wilczyna – 2008
4. Budowa chodnika w Wilczynie, Osiedle Słoneczne – 2009
5. Budowa chodnika w Wilczogórze w stronę Wturku i Kopydłowa – 2009
6. Budowa oświetlenia w mieście Góry - 2008
7. Budowa Oświetlenia drogowego od Kopydłowa w stronę Bieli – 2010
8. Budowa Oświetlenia dróg w Kopydłówniku – 2010
9. Budowa Oświetlenia dróg Wturek-Siedlimowo – 2011
10. Budowa Oświetlenia drogowego w m. Zygmuntowo – 2011
11. Budowa Oświetlenia drogowego w m. Wilczogóra – 2011
12. Modernizacja sieci wodociągowej 2010
13. Budowa kanalizacji w miejscowości Wilczogóra-Wturek-Głęboczek-Biela – 2008
14. Budowa kanalizacji sanitarnej z przykanalikami dla ośrodków wypoczynkowych oraz miejscowości Mrówki, Świętne, Zygmuntowi oraz Cegielnia – 2009
15. Budowa oczyszczalni grupowej w miejscowości Góry – 2011-2012
16. Budowa kanalizacji sanitarnej z przykanalikami dla miejscowości Góry – 2013
17. Budowa kanalizacji sanitarnej z przykanalikami dla miejscowości Wiśniewa – 2013

18. Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w m. Kopydlówek, Kopydłowo, Gogolina, Kaliska – 2010
19. Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w m. Wiśniewa, Góry, Ościsłowo, Biela, Wturek – częściowo – 2010
20. Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w m. Dębówiec, Maślaki, Waławowo – 2009
21. Budowa ścieżki rowerowej z Wilczogóry w kierunku Ślesina wzdłuż torów kolejowych – 2008
22. Budowa kompleksu sportowo-rekreacyjnego (stadion, korty tenisowe wraz z zapleczem) – 2009
23. Rozbudowa bazy turystycznej nad jeziorami (przystań, wypożyczalnia sprzętu itp.) - 2008

W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest uzgadnianie oraz wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie

a) nieruchomości

Gmina Wilczyn nie posiada ogólnego gminnego planu zagospodarowania przestrzennego będącego prawem miejscowym. Z punktu widzenia ochrony konserwatorskiej jest to istotne zagrożenie dla zabytków nieruchomości. Bowiem ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy jest jedną z czterech form ochrony wymienionej w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Pozostałe, wpis do rejestru zabytków, dotyczy nielicznej grupy obiektów, zaś uznanie za pomnik historii lub utworzenie parku kulturowego obecnie gminy nie dotyczy. Brak szczegółowych zapisów dotyczących ochrony zabytków ujętych w ewidencji może spowodować daleko idące przekształcenia przestrzenne, kubaturowe, materiałowe i architektoniczne. Dlatego też inwestycje realizowane w oparciu o decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu oraz o ustaleniu lokalizacji celu publicznego muszą być każdorazowo uzgadniane z urzędem konserwatorskim.

Tradycyjne budownictwo wiejskie na obszarze całej gminy ulega mniej lub bardziej dynamicznej zmianie, tak w funkcji obiektów jak i w formie. Wiąże się to z przemianami

tradycyjnego wzorca rodziny wiejskiej, zmianami zachodzącymi w lokalnych społecznościach wioskowych. Nowatorskie trendy gospodarowania, niszczą lub wręcz eliminują pozostałości dawnej architektury budowlanej. Na terenie gminy Wilczyn praktycznie nie spotyka się już tradycyjnego budownictwa drewnianego.

Przemieszczenia ludności, będące wynikiem II wojny światowej, doprowadziły do wyludnienia wielu wsi i przysiółków zamieszkałych – niekiedy od XVIII stulecia – przez ludność pochodzenia niemieckiego. W rezultacie, pozostałości poprzednich wspólnot, jakimi są cmentarze, ulegają powolnej i zdaje się nieodwracalnej zagładzie. Istniejące na terenie gminy nieczynne cmentarze ewangelickie we wsiach Kaliska Kolonia, Maślaki, Nowy Świat i Wilczyn to przejaw wandalizmu, zaniedbania, niezrozumienia ich wartości historycznej. Największa degradacja dotknęła cmentarz w Maślakach. Wieś zamieszkała przez kolonistów niemieckich, wchodząca w skład dóbr Kopydłowo, posiadała własny kościół (dotrwał do 1945 r.). Cmentarz należał do najbardziej reprezentacyjnych (okazałe pomniki nagrobne), gdyż chowano na nim właścicieli majątków (groby rodziny Kitzmann) i najbogatszych chłopów. Na cmentarzu nie występowały drzewa ani krzewy. Obecnie teren całkowicie zarosnięty, miejscami trudno dostępny, zniszczone i zdewastowane nagrobki i okazałe grobowce poprzerastane krzewami lilaka.

Bezpośrednim zagrożeniem dla cmentarza ewangelickiego w miejscowości Kaliska Kolonia jest jego fizyczna likwidacja. Teren wsi przeznaczony jest pod planowaną budowę odkrywki węgla brunatnego. Taki sam los spotkać może zespół dworsko-parkowy położony w tej miejscowości (odkrywka planowana ok. 2012 r.)

b) ruchomych

Zabytki ruchome na terenie gminy, stanowiące wyposażenie obiektów sakralnych, są właściwie i prawidłowo chronione.

4.2. Uwarunkowania wynikające ze „Strategii Rozwoju Gminy Wilczyn na lata 2005-2015”

Strategia Rozwoju Gminy Wilczyn na lata 2005-2015 przyjęta została przez Radę Gminy Wilczyn Uchwałą Nr XVI/169/05 z dnia 29 kwietnia 2005 r.

Strategia Rozwoju Gminy uwzględnia ochronę dziedzictwa kulturowego, włącza ją w rozwój gminy zarówno w zakresie wykorzystania obiektów zabytkowych do celów turystycznych podnoszących jej atrakcyjność jak również promocję imprez kulturalnych, plenerowych i festynów związanych z tradycją ludową tego regionu.

W rozdz. I „Charakterystyka gminy Wilczyn”, pkt 2 „Historia i zabytki gminy”

przedstawiono krótką historię Wilczyna, wymieniono obiekty zabytkowe objęte ochroną konserwatorską (zabytki architektury i budownictwa, cmentarze, zabytki archeologiczne) oraz przedstawiono krótki rys historyczny najciekawszych, zdaniem autorów opracowania, obiektów zabytkowych tj. gotyckiego kościoła par. p.w. św. Urszuli w Wilczogórze i zespołu pałacowo-parkowego w Kopydłównie.

Strategia określiła cztery cele strategiczne gminy wynikające z uwarunkowań przyrodniczych, kulturowych, gospodarczych i społecznych. W celach strategicznych sformułowane zostały cele operacyjne i przypisane im zadania realizacyjne. Dwa z nich (pierwszy i czwarty) uwzględniają ochronę dziedzictwa kulturowego.

Pierwszy cel strategiczny „Zapewnienie mieszkańcom gminy Wilczyn godnego i dostatniego życia” ma być realizowany m.in. poprzez cel operacyjny „Rozwój kulturalny, intelektualny i duchowy mieszkańców”, a jednym z zadań jest utworzenie atrakcyjnej oferty kulturalnej dla mieszkańców i turystów.

Czwarty cel strategiczny „Rozwój gospodarczy gminy” ma być realizowany przez trzy cele operacyjne: rozwój turystyki, rozwój rolnictwa i rozwój przedsiębiorczości. W ramach tych celów określono zadania w zakresie m.in. utworzenia gminnego punktu informacji turystycznej działającej w strukturze Centrum Informacji Turystycznej Związku Gmin Powidzkiego Parku Krajobrazowego, budowy ścieżek rowerowych i pieszych szlaków turystycznych, wspierania inicjatyw związanych z rozwojem agroturystyki, remontów obiektów zabytkowych użytkowanych na cele publiczne oraz miejscowych pomników historycznych.

4.3. Uwarunkowania wynikające z „Gminnego Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Wilczyn”

Przyjęty Uchwałą Rady Gminy Nr XXXII/230/05 z dnia 30 grudnia 2005 r. *Gminny Program Ochrony Środowiska dla Gminy Wilczyn na lata 2005-2007 i kierunkowo do 2011 r.* zawiera zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego.

W rozdz. II. „Charakterystyka obszaru”, pkt 3 „Charakterystyka społeczno-gospodarcza” wymieniono cmentarze znajdujące się na terenie gminy:

- a) cmentarz katolicki w Wilczogórze
- b) cmentarz żydowski w Wilczynie
- c) cmentarz ewangelicko-augsburski w Maślakach
- d) cmentarz ewangelicko-augsburski w Nowym Świecie
- e) cmentarz ewangelicko-augsburski w Kolonii Kaliska
- f) cmentarz ewangelicko-augsburski w Wilczynie

W rozdz. III. „Charakterystyka stanu środowiska”, pkt 3 „Zasoby leśne i obszary prawnie chronione” wymieniono pomniki przyrody oraz wskazano na liczne parki

podworskie, które wraz z całymi zespołami dworskimi podlegają ochronie konserwatorskiej.

W punkcie 5 „Zasoby dóbr kultury” wymieniono najcenniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy z adnotacją, iż podlegają one ochronie prawnej, w związku z czym w ich zasięgu wszelka działalność inwestorska winna być prowadzona za zgodą i nadzorem konserwatorskim.

Gminny program Ochrony Środowiska wymienia również zabytki archeologiczne. W w/w punkcie zawarto zapis:

Gmina Wilczyn posiada także zabytki archeologiczne:

- b) Świątne – grodzisko wkłęsłe kultury lużyckiej. Położenie: na półwyspie Jez. Suszewskiego, na południe od grobli między Jez. Suszewskim, a Kownackim, wśród wilgotnego lasu na pagórku. Grodzisko ma wyraźny kształt nieregularnego trójkąta obwiedzionego wałem od południa, wschodu i północy. W północno-wschodniej części znajduje się kopiec stożkowy (późniejsze grodzisko stożkowe) o podstawie okrągłej o wymiarach 45x48 m. Obszar grodziska wraz z przyległym terenem proponowany jest do objęcia ochroną w postaci rezerwatu.*
- c) Kownaty-Mrówki – średniowieczne grodzisko stożkowe o wymiarach: średnica góra 27 m, dołem – 35 m; wysokość grodziska 12-13 m. Położenie: na półwyspie Jeziora Kownackiego, na pn. zach. Od drogi z Mrówek do Świętego, tuż nad jeziorem. Grodzisko zajmuje sam cypel półwyspu, od reszty terenu odcina je głęboka fosa,*
- d) Gogolina – cmentarzysko kultury grabsko-śniardowskiej z początku epoki brązu oraz cmentarzysko i osada z początku neolitu,*
- e) Góry – cmentarzysko neolityczne,*
- f) Kaliska – osada wielokulturowa,*
- g) Wilczyn – Cegielnia – cmentarzysko ciałopalne z VII w p.n.e.*

Wymienione powyżej obiekty podlegają ochronie, w związku z czym w ich zasięgu wszelka działalność inwestorska winna być prowadzona za zgodą i nadzorem konserwatorskim.

4.4. Uwarunkowania wynikające z „Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyn”

Przyjęty przez Radę Gminy w Wilczynie Uchwałą Nr XXXI/208/05 z dnia 5 grudnia 2005 r. *Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Wilczyn* oparty został m.in. na celach i zadaniach wymienionych w *Strategii Rozwoju Gminy*, które wynikają z potrzeb społecznych, gospodarczych i środowiskowych, tworząc warunki do trwałego i zrównoważonego rozwoju gminy.

W rozdz. III „Aktualna sytuacja społeczno-gospodarcza na obszarze objętym

wdrażaniem planu”, pkt 4 „Zagospodarowanie przestrzenne”, ppkt 4.5 „Stan obiektów dziedzictwa kulturowego” wymienia najcenniejsze obiekty architektury i budownictwa, cmentarze i zabytki archeologiczne na terenie gminy

4.5. Uwarunkowania wynikające z „Planu Rozwoju Miejscowości Wilczyn na lata 2005-2015

Uchwalony Uchwałą Rady Gminy w Wilczynie Nr XXVI/170/05 z dnia 29 kwietnia 2005 r. *Plan Rozwoju Miejscowości Wilczyn na lata 2005-2015* określił kierunki rozwoju Wilczyna, formułując nadrzędny cel strategiczny jakim jest zrównoważony rozwój gminy. Realizowany on będzie na czterech obszarach: społeczność i kultura, oświata i sport, infrastruktura techniczna i ochrona środowiska, gospodarka. Zadania w zakresie rozwoju gospodarczego kładą szczególny nacisk na rozwój turystyki i rekreacji poprzez wykorzystanie lokalnych wartości środowiska przyrodniczego i kulturowego.

W rozdz. III. „Inwentaryzacja zasobów – stan rzeczywisty” wymieniono obiekty objęte ochroną konserwatorską. Wykaz zawiera wszystkie zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków oraz najcenniejsze obiekty pojedyncze i zespoły znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

W rozdz. V „Opis planowanego przedsięwzięcia” zawarto m.in. zapisy dot. konieczności modernizacji Rynku oraz odbudowy parku w Wilczynie.

4.6. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wilczyn”

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wilczyn zostało uchwalone przez Radę Gminy w Wilczynie Uchwałą Nr XVI/126/00 z dnia 22 sierpnia 2000 r.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania jest dokumentem określającym kierunki polityki przestrzennej prowadzonej przez Samorząd Gminy.

W rozdz. IV „Obszary i obiekty chronione na podstawie przepisów szczególnych”, w punkcie 3 „Chronione środowisko kulturowe” wymieniono obiekty architektury i budownictwa, parki, cmentarze, zarówno wpisane do rejestru zabytków jak również figurujące w gminnej ewidencji zabytków oraz obiekty archeologiczne.

Poniżej zamieszczono wnioski konserwatorskie:

1. Wszelkie prace (m. in. remonty, rozbudowy, przebudowy, rozbiórki, podziały geodezyjne, zmiany zagospodarowania terenu) prowadzone w obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymagają zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 27 Ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury, Dz. U. Nr 10, poz. 48 z późn.

zmianami).

2. Zmiany zagospodarowania, podziały geodezyjne oraz prace remontowe prowadzone w obiektach podlegających ochronie konserwatorskiej wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków (art. 40 ust. 4, pkt 4 Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym).
3. Na obszarze strefy „OW” obserwacji archeologicznej wszelka działalność inwestycyjna może być prowadzona pod nadzorem konserwatorskim. W związku z powyższym inwestor zobowiązany jest do powiadomienia WKZ o terminie rozpoczęcia prac z co najmniej dwutygodniowym wyprzedzeniem.
4. Na obszarze strefy „W” ochrony reliktywów archeologicznych zakazana jest wszelka działalność inwestycyjna.
5. Na obszarze dawnego miasta Wilczyn, objętym strefą ochrony konserwatorskiej obowiązują poniższe wytyczne konserwatorskie:
 - a) zachowanie historycznej linii zabudowy,
 - b) zachowanie historycznej parcelacji,
 - c) zharmonizowanie nowej zabudowy z historycznym otoczeniem:
 - wysokość – do dwóch kondygnacji naziemnych,
 - szerokość – preferowana zabudowa szeroko frontowa, w rejonie rynku zwarta, na obrzeżach wolnostojąca,
 - dachy pochyłe.
6. Zagospodarowanie nieczynnych cmentarzy wyznaniowych reguluje Ustawa z dnia 14 czerwca 1991 r. o zmianie ustawy o cmentarzach i o chowaniu zmarłych (Dz. U. Nr 64, poz. 271).

W punkcie „C” - „Kierunki i możliwości zagospodarowania przestrzennego”, rozdz. II „Wykorzystanie lokalnych wartości środowiska przyrodniczego i kulturowego” wskazano na konieczność wykorzystania atrakcyjnych warunków naturalnych w połączeniu z zabytkami kultury w ofercie turystycznej.

4.7. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Gmina Wilczyn nie posiada Gminnego Ogólnego Planu Zagospodarowania Przestrzennego. Miejscowe plany dla fragmentów miejscowości, sporządzane głównie na wnioski właścicieli gruntów, obejmują obszary zlokalizowane poza strefami ochrony

konserwatorskiej. Obowiązują 3 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla fragmentów miejscowości Wilczyn, Góry, Zygmuntowo. Sporządzone zostały na wnioski właścicieli nieruchomości i dotyczą głównie wydzielenia części gruntów rolnych pod zabudowę. Ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z zapisów zawartych w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i są każdorazowo uzgadniane z kierownikiem Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie.

Inwestycje na terenie gminy Wilczyn wykonywane są na podstawie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, które każdorazowo uzgadniane są z urzędem konserwatorskim.

4.8. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

W czasach wielkich przekształceń środowiska, związanych przede wszystkim z urbanizacją i uprzemysłowieniem, ogromne znaczenie ma zachowanie w niezmienionym stanie terenów mało jeszcze zdegradowanych, gdzie przyroda zachowała wiele z naturalnego uroku. Formami takiej ochrony są parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. Tworzy się je na obszarach o wysokich walorach naturalnych środowiska oraz o nieprzeciętnych właściwościach estetycznych krajobrazu, nierzadko połączonych z wartościami historycznymi, turystycznymi i krajoznawczymi. Na terenie gminy Wilczyn znajdują się dwa takie obszary.

Zachodnia część gminy Wilczyn znajduje się w obrębie *Powidzkiego Parku Krajobrazowego* utworzonego Rozporządzeniem Wojewody Konińskiego z dnia 16 grudnia 1989 r. w celu „ochrony środowiska przyrodniczego, swoistych cech krajobrazu oraz zabezpieczenia wartości historycznych i kulturowych tego regionu”. Obszar ten rozciąga się na długiej, rozgałęziającej się rynnie jeziornej o kierunku z północnego wschodu na południowy zachód, ciągnącej się od Strzelna do Słupcy, obejmując powierzchnię 24600 ha, w tym na terenie gminy Wilczyn 2100 ha. Tereny Parku cechują się znacznymi walorami krajobrazowymi. Decyduje o tym różnorodność ekosystemów, ale przede wszystkim system jezior rynnowych często o urozmaiconej linii brzegowej, czasem z malowniczo położonymi wyspami. Wśród nich wielkością wyróżniają się Jezioro Powidzkie i Jezioro Niedzięgiel. W celu zapewnienia dodatkowej ochrony w Powidzkim Parku Krajobrazowym utworzono kilkanaście pomników przyrody i jeden użytek ekologiczny chroniący cenną, torfowiskową szatę roślinną.

W granicach Parku stwierdzono ok. 990 gatunków roślin (w tym 60 chronionych) oraz 216 zbiorowisk roślinnych, nie mniej bogaty jest świat zwierząt, wśród których zanotowano 34 gatunki ssaków, 10 płazów, 5 gadów i 22 ryb. Wartościowe z przyrodniczego

i gospodarczego punktu widzenia są zespoły ichtiofauny, zwłaszcza dużych i głębokich jezior wykazujących jeszcze cechy jezior sielawowych (z sielawą i sieją).

Oprócz atrakcji przyrodniczych i krajobrazowych, Powidzki Park Krajobrazowy cechuje się stosunkowo dużą koncentracją stanowisk archeologicznych oraz zabytków kultury materialnej. Powidzki Park Krajobrazowy włączony jest do krajowej sieci obszarów chronionych „ECONET-POLSKA” oraz europejskiej sieci „NATURA 2000”.

Powidzko- Bieniszewski Obszar Chronionego Krajobrazu, utworzony Uchwałą Nr 53 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Koninie z dnia 29 stycznia 1986 r. w sprawie ustalenia obszarów krajobrazu chronionego i zasad korzystania z tych obszarów. Omawiany obszar zajmuje powierzchnię 460 km² i obejmuje fragment Pojezierza Gnieźnieńskiego połączony ciągiem wzgórz moreny czołowej z resztą dawnej Puszczy Bieniszewskiej, będąc najważniejszym ogniwem ekologicznym systemu ochrony ze względu na największą w skali dawnego województwa konińskiego koncentrację walorów przyrodniczych, krajobrazowych i rekreacyjnych. Jest to najcenniejszy pod względem morfotycznym obszar mający żywą rzeźbę młodoglacjalną. Cechuje go ogromne bogactwo tak charakterystycznych form jak rynny polodowcowe, wzgórza moreny czołowej, płaska i falista forma moreny dennej, liczne jeziora: Powidzkie, Niedziegiel, Suszewskie, Wilczyńskie, Budzisławskie, Ostrowickie, w znacznej części linii brzegowej otoczone lasami.

Na terenie gminy Wilczyn 1 obiekt objęty jest indywidualną ochroną jako pomnik przyrody. Jest to jesion wyniosły (*fraxinus excelsior*) w Kopydłowie o obwodzie ok. 600 cm (nr rejestru 45).

5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r.

o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz inne określone przez gminę)

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje

- konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

6.1. Gminna ewidencja zabytków

6.1.1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków nieruchomych

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Dla gminy Wilczyn wykonano w 2008 r. gminną ewidencję zabytków nieruchomych (znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków) wpisanych i nie wpisanych do rejestru zabytków. Tworzy ją zbiór kart adresowych zawierających podstawowe dane o obiekcie, m.in. położenie, czas powstania, materiał, właściciel, stan zachowania obiektu oraz fotografie. W gminnej ewidencji znajduje się obecnie 96 obiektów zabytkowych. Egzemplarz ewidencji zabytków nieruchomych przekazany zostanie Delegaturze Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie. Będzie ona systematycznie uzupełniana i weryfikowana.

6.1.2. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych

- I. Zgodnie z pismem przekazanym przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wykonano gminną ewidencję zabytków archeologicznych, obejmującą karty stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków i przeznaczonych do wpisu do rejestru oraz karty zespołów stanowisk archeologicznych. Baza informacji o tych stanowiskach będzie systematycznie aktualizowana przez WUOZ w Poznaniu, Delegatura w Koninie.
- II. Uzupełnianie i weryfikowanie istniejącej ewidencji zabytków archeologicznych poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez WUOZ w Poznaniu, Delegatura w Koninie.
- III. Sporządzenie elektronicznej systematycznie aktualizowanej bazy informacji o stanowiskach archeologicznych wytypowanych przez WUOZ w Poznaniu do wpisania do rejestru zabytków, w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy

6.1.3. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury

Rozpoznanie terenowe i wykonanie inwentaryzacji w postaci kart ewidencyjnych obiektów tzw. małej architektury (kapliczki, krzyże przydrożne). Pomoc przy sporządzaniu wniosków przez właścicieli o wpisanie najcenniejszych obiektów do rejestru zabytków.

6.2. Sporządzenie wykazu obszarów ruralistycznych, zespołów i obiektów nieruchomych, stanowisk archeologicznych typowanych do rejestru zabytków z terenu gminy w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy

Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków Delegaturą w Koninie w sprawie wpisania do rejestru zabytków obiektów nie ujętych jeszcze w rejestrze, a reprezentujących duże walory historyczne i architektoniczne. Obiekty typowane do wpisania do rejestru zabytków:

- układ urbanistyczny Wilczyna,
- układ ruralistyczny Wilczogóry,
- plebania przy kościele par. p.w. św. Urszuli w Wilczogórze,
- cmentarz przykościelny wraz z dzwonnica i ogrodzeniem przy kościele p.w. św. Urszuli w Wilczogórze,
- gorzelnia w Wilczogórze,
- dwór w m. Biela,
- spichlerz w m. Wiśniewa,
- założenie folwarczne w Kopydłówniku,

Teren gminy, według „Raportu o stanie zabytków w gminie Wilczyn” opracowanego przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków Delegaturę w Koninie w kwietniu 2004 r., jest słabo rozpoznany pod kątem układów ruralistycznych. W związku z powyższym, we współpracy z wym. Urzędem, należałoby przeprowadzić rozpoznanie historycznych układów ruralistycznych, dla najlepiej zachowanych opracować studia historyczno-ruralistyczne, a w konsekwencji objąć je ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków. Na dzień dzisiejszy przykładem takiego czytelnego układu jest Wilczogóra.

Wytypowane do wpisania do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego stanowiska archeologiczne reprezentują dużą wartość poznawczą:

Kopydłowo, st. 6, ob. AZP 52-40/1

- jest to bardzo dobrze zachowana osada neolityczna (kultura ceramiki wstęgowej rytej, ledzielskiej) oraz cmentarzysko wczesnobrązowej kultury trzcinieckiej i łużyckiej. W pobliżu występują liczne osady będące niewątpliwie zapleczem mieszkalnym dla cmentarzysk.

Gogolina, st. 1, ob. AZP 52-40/64

- to unikatowe w Wielkopolsce cmentarzysko kultury grabsko-śniardowskiej i osada kultury łużyckiej

Wilczyn, st. 32, ob. AZP 51-39/31

- to cmentarzysko kultury łużyckiej z IV/V okresu epoki brązu

Wilczyn, st. 33, ob. AZP 51-39/32

- to cmentarzysko kultury łużyckiej z okresu halsztatu

Wilczyn, st. 81, ob. AZP 51-39/136

- to wielokulturowa osada początkami sięgająca wczesnego neolitu (kultury ceramiki wstęgowej rytej i kultury amfor kulistych) na kulturze łużyckiej i przeworskiej kończąc.

Baza stanowisk archeologicznych, które zostały wytypowane do wpisu do rejestru zabytków powinna być systematycznie aktualizowana w miarę rozpoznania archeologicznego gminy.

W przypadku stanowisk typowanych do wpisu do rej. zab., WWKZ wykona badania weryfikacyjne – sondażowe, które pozwolą precyzyjnie określić ich zasięg.

Ostateczne decyzje związane z wpisem stan. arch. do rej. zabytków podejmie WWKZ po drugim etapie rozpoznania powierzchniowego w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski.

6.3. Wyznaczenie stref ochrony stanowisk archeologicznych wraz z zapisem zapewniającym prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego

Na podstawie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych wyznaczono zespoły stanowisk archeologicznych oraz stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków, o własnej formie krajobrazowej, przeznaczone do wpisu do rejestru. Mają one być respektowane przy sporządzaniu dokumentów planistycznych gminy wraz z zapisem zapewniającym prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych: „**Prace inwestycyjne, w tym ziemne związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych, wymagają uzgodnienia z WUOZ, który określi warunki realizacji inwestycji.**”

6.4. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach prowadzonych przez gminę,

- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,
- publikacja folderu prezentującego najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy oraz założenie strony internetowej związanej z tą problematyką,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków oraz „Programu opieki nad zabytkami Gminy Wilczyn” na stronie internetowej Urzędu Gminy w Wilczynie,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania.

6.5. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych,
- renowacja obiektów zabytkowych będących własnością Gminy,
- określenie zasad i możliwości udzielania pomocy finansowej właścicielom remontującym obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków (dotacje) oraz rozważenie możliwości wprowadzenia ulg podatkowych dla właścicieli obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków, warunkowane podjęciem działań zmierzających do ich zabezpieczenia i konserwacji,
- podjęcie próby rozwiązania nieczynnych cmentarzy ewangelickich na terenie gminy; w tworzonych planach zagospodarowania przestrzennego uwzględnienie docelowych funkcji cmentarzy poprzez wyszczególnienie, które pozostaną cmentarzami i objęte zostaną ewentualnym programem rewitalizacji, a które stanowić będą tereny zielone z możliwością utworzenia miejsc pamięci lub lapidarium.

6.6. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.

Na terenie gminy Wilczyn utworzono piesze i rowerowe szlaki turystyczne. Wiodą one przez najciekawsze pod względem przyrodniczym i krajobrazowym tereny gminy. Na szlakach tych znajdują się również najcenniejsze obiekty zabytkowe wymienione w poprzednich rozdziałach.

Niebieski szlak pieszy długości 15 km rozpoczyna się w Wilczogórze, w pobliżu gotyckiego kościoła par. p.w. św. Urszuli. Droga asfaltową biegnie w stronę ośrodka wypoczynkowego nad Jeziorem Wilczyńskim (2,8 km). Mijając las dociera się do Jeziora Kownackiego (4,1 km), dalej brzegiem jeziora na zachód. Po minięciu wsi Mrówki (5,3 km) trasa wiedzie do grodziska, na którym funkcjonuje skansen archeologiczny będący filią Muzeum Okręgowego w Koninie, następnie mija przesmyk między jeziorami Suszewskim i Kownackim (1,8 km), po czym pojawia się krótki szlak czarny (0,8 km) prowadzący do grodziska Świętne. Dalej szlak wiedzie do wsi Mlecze (9,6 km), kierując się w stronę ośrodka wypoczynkowego w Przyjezierzu mijając po drodze mostek nad kanałem łączącym jeziora Kownackie i Ostrowskie (10,6 km). Ostatni etap wędrówki to dotarcie do przystanku PKS w Wilczogórze (15 km). Szlak niebieski dalej biegnie do Strzelna.

Trasa rowerowa długości 37 km. Od zachodniego krańca Jeziora Kownackiego do Suszewa, a także od Linówca do Przyjezierza, gdzie znajduje się duży ośrodek letniskowy. Trasa obejmuje szereg miejscowości z najcenniejszymi obiektami na terenie gminy Wilczyn i Orchowo.

W 2008 r. planowana jest budowa ścieżki rowerowej z Wilczogóry w kierunku Ślesina, wzdłuż torów kolejowych, na której urządzone zostaną punkty dydaktyczne.

6.7. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami

Z obiektów wpisanych do rejestru zabytków na terenie gminy żaden nie jest własnością samorządu. W związku z tym Gmina nie ma możliwości bezpośredniego sprawowania opieki nad nimi. Natomiast działania pośrednie, wynikające z ustawy o ochronie zabytków oraz polityki prowadzonej przez Gminę sprowadzają się do:

- promowania najcenniejszych zabytków z terenu gminy,
- uwzględniania dziedzictwa kulturowego przy sporządzaniu dokumentów planistycznych,
- wspierania poczynań właścicieli obiektów zabytkowych przy działaniach związanych z ich właściwym użytkowaniem i utrzymaniem,
- kształtowania społecznej potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego (społeczni opiekunowie zabytków),
- edukacji społeczeństwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez:
 - prowadzenie i doskonalenie edukacji na rzecz ochrony zabytków na poziomie szkół podstawowych i gimnazjalnych, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych,
 - popularyzację wszelkiego rodzaju konkursów promujących wiedzę z zakresu szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego.

Obiekty zabytkowe będące własnością Gminy Wilczyn, nie wpisane do rejestru zabytków, do których należą zespół dworsko-parkowy w Kaliskach i pałac w Wilczogórze, ze względu na pełnioną funkcję – szkoła podstawowa, warsztaty terapii zajęciowej dla osób z upośledzeniem umysłowym – będą na bieżąco remontowane i konserwowane.

7. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądanych zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Wilczyn wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- uchwały Rady Gminy (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).

2. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Gminy,
- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Gminy w Wilczynie zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami. W skład zespołu wchodzi:
 1. Alicja Skowrońska – podinspektor ds. komunalizacji i obrotu nieruchomościami
 2. Adam Depiński – inspektor ds. infrastruktury technicznej
 3. Wiesław Wojtasik – kierownik ZGK
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

8. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Gminy. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez radę gminy.

Do wykonania powyższego zadania utworzono zespół koordynujący monitorujący niniejszy program poprzez:

- a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,
- b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

9. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy **zabytkach wpisanych do rejestru zabytków** mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

I. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r.

o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami, art. 71-83. Szczegółowe uregulowania w tym zakresie zawiera Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. Nr 112, poz. 940).

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach 6 priorytetów:

1. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych
2. Rozwój instytucji muzealnych
3. Ochrona dziedzictwa narodowego poza granicami kraju
4. Ochrona zabytków archeologicznych
5. Tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego
6. Ochrona zabytkowych cmentarzy

Witryna internetowa: <http://www.mkidn.gov.pl>

II. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Witryna internetowa: <http://www.wosoz.bip-i.pl/public>

III. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

W ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego – ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl>

IV. Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

W ramach działania „*Odnowa i rozwój wsi*” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Witryna internetowa: <http://www.minrol.gov.pl>

V. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Administracji Departament Wyznań

Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje udzielane na remonty i konserwację obiektów sakralnych w zakresie wykonywania podstawowych prac zabezpieczających obiekt (bez wystroju i wyposażenia).

Witryna internetowa: <http://www.mswia.gov.pl>

VI. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody.

Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl>

Działania o charakterze strategicznym i ponadregionalnym mogą liczyć na finansowanie

z Funduszy Unii Europejskiej, m.in.

- 1) Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), którego działalność koncentruje się na różnych dziedzinach, m.in. rozwój turystyki oraz inwestycje w dziedzinie kultury.
- 2) Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013, który zgodnie z projektem Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013 (NSRO) stanowi jeden z programów operacyjnych przy wykorzystaniu środków Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. W ramach programu realizowanych będzie 17 osi priorytetowych, m.in. 12 – kultura i dziedzictwo kulturowe.

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.